

36

KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI 2. CİLT

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

36.
KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI
2. CİLT

02-06 HAZİRAN 2014
GAZİANTEP

T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayın No: 3446-2
Kùltür Varlıkları ve Mùzeler Genel Mùdùrlùđù Yayın No: 167-2

YAYINA HAZIRLAYANLAR
Dr. Haydar DÖNMEZ

Kapak ve Uygulama
Yusuf KOŞAR

ISSN: 1017-7655

Kapak Fotoğrafı: *Erksin GÜLEÇ*
2013 Yılı Üçaçğızlı Mağara Kazısı

Not : Kazı raporları, dil ve yazım açısından Klâsik Filolog Dr. Haydar Dönmez tarafından denetlenmiştir. Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

İsmail Ayyùl Ofset Matbaacılık
San. Tic. Ltd. Őti., ANKARA-2014
Tel: 0312 310 59 95

İÇİNDEKİLER

Mirko NOVÁK, Ekin KOZAL Sirkeli Höyük 2013 Yılı Çalışmaları	1
Akın ERSOY, Neslihan KAYA, Sibel SELÇUK, Volkan ESEN Antik Smyrna/İzmir, 2011–2013	17
Marc WAELEKENS, Julian RICHARD, Jeroen POBLOME, Ine JACOBS, Inge UYTTERHOEVEN, Hendrik ULEENERS, Roel VAN BEEUMEN, Peter TALLOEN, Johan CLAEYS, Ebru TORUN, Semih ERCAN The 2013 Excavations And Restoration Activities At Sagalassos	35
Aliye ÖZTAN 2013 Yılı Acemhöyük Kazıları ve Sonuçları	61
Roland R. R. SMITH, Esen ÖĞÜŞ Afrodisias 2013	73
S. Yücel ŞENYURT, Atakan AKÇAY, Yalçın KAMIŞ Ovaören 2013 Yılı Kazıları.....	101
Engin AKDENİZ, Mustafa Kemal ŞAHİN, Aydın ERÖN 2013 Yılı Akhisar–Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğü Kazısı.....	121
Ömer ÖZYİĞİT 2013 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları	139
V. Belgin DEMİRSAR ARLI İzmit Çini Fırınları Kazısı 2013 Yılı Çalışmaları.....	165
Marcella FRANGIPANE, Francesca BALOSSİ RESTELLI, Hülya ÇALIŞKAN AKGÜL Arslantepe’de 2013 Yılı Kazı Sezonu: İlk Tunç I ve Geç Kalkolitik Tabakalarının Yeni Buluntuları.....	177
Latife SUMMERER, Ferhat ÇEVİK Pompeiopolis 2013 Yılı Kazı Çalışmaları	191
Aynur ÖZFIRAT Bozkurt Kurgan Mezarlığı Kazısı (2007–2013).....	209
Ayla SEVİM EROL, Alper Yener YAVUZ 2013 Yılı Çorakyerler Kazısı	227

Ian HODDER, Serap ÖZDÖL 2013 Çatalhöyük Kazıları	253
Erkan KONYAR, Can AVCI Eski Van Şehri Kalesi ve Höyüğü Kazıları 2013 Çalışmaları.....	265
Sevinç GÜNEL Çine-Tepecik 2013 Yılı Kazıları.....	287
Masako OMURA Yassıhöyük Kazıları 2013	301
Erksin GÜLEÇ, İsmail ÖZER, Mehmet SAĞIR, Ayşen AÇIKKOL YILDIRIM, İsmail BAYKARA, Serkan ŞAHİN 2013 Yılı Üçağızlı Mağara Kazısı	313
Serdar AYBEK, Ali Kazım ÖZ, Aygün EKİN MERİÇ Yılmaz BALIM, Burak ARSLAN Metropolis Kazısı'nda 2013 Yılı Çalışmaları.....	325
K. Aslıhan YENER, Murat AKAR Aççana Höyük/Antik Alalah Kenti 2013 Yılı Çalışmaları	347
Guido ROSADA Tyana-Kemerhisar (Bor-Niğde) 2013 Yılı Kazısı Raporu.....	359
Felix PIRSON, Martin BACHMANN, Burkard EMME, Arzu ÖZTÜRK Pergamon - 2013 Yılı Çalışmaları.....	373
Nurettin ARSLAN, Beate BÖHLENDORF-ARSLAN, Caner BAKAN, Mehmet AYAZ Assos Kazısı 2013 Yılı Çalışmaları	393
Nicholas CAHILL Sardis 2013	413
K. Serdar GİRGINER, Özlem OYMAN-GİRGINER, Hayriye AKIL, Mehmet CEVHER, İlky AKLAN, M. Cem FIRAT 2013 Yılı Tatarlı Höyük Kazısı	431
Zafer DERİN, Tayfun CAYMAZ, Gülnur SÜMER İzmir'in Prehistorik Yerleşim Alanı-Yeşilova Höyüğü 2013 Yılı Çalışmaları.....	447

Helga BUMKE, François BERTEMES, Hüseyin CEVİZOĞLU, Elgin von GAISBERG Didyma 2013	467
L. D'ALFONSO, N. HIGHCOCK, A. LANARO, A. MATESSI, B. TOMASSINI PIERI, M. TEKTAŞ, A. TRAMER Kınık Höyük (Niğde), 2013 Yılı Kazısı	489
Ertekin M. DOKSANALTI, Deniz SEVMEN, İbrahim KARAOĞLAN, L. Ufuk ERDOĞAN, Christine ÖZGAN Knidos Kazı ve Araştırmaları: 2012–2013.....	517
Sevil GÜLÇUR, Yasemin YILMAZ, Pınar ÇAYLI, Işıl DEMİRTAŞ Güvercinkayası 2013 Kazısı Ön Rapor	547
B. Yelda OLCAY UÇKAN, Seçkin EVCİM Olympos Kazısı 2013 Yılı Çalışmaları	563
Kaan İREN, Handan YILDIZHAN Daskyleion 2013 Yılı Kazı Çalışmaları.....	577
Sabine LADSTÄTTER Efes 2013	601
Philipp NIEWÖHNER Milet 2013 Yılı Çalışmaları	617
Bahadır DUMAN, H. Hüseyin BAYSAL Tripolis 2. Sezon Kazı ve Restorasyon Raporu: 2013	633
Zeliha DEMİREL GÖKALP 2013 Yılı Amorium Kazısı.....	651
Nuran ŞAHİN, Elçin DOĞAN GÜRBÜZER, Onur ZUNAL, Cennet PIŞKIN AYVAZOĞLU, Gülşah GÜNATA, Hüseyin DOĞAN, Cüneyt BALABAN Klaros 2013	669
Ali Umut TÜRKCAN 2014 Eskişehir, Kanlıtaş Höyük Kazı Çalışmaları	685

TRİPOLİS 2. SEZON KAZI VE RESTORASYON RAPORU: 2013

Bahadır DUMAN*
Hüseyin BAYSAL

Tripolis 2013 Yılı Kazı, Onarım ve Koruma çalışmaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 12.02.2013 tarih ve 30096 sayılı karar - izni ile Denizli Müze Müdürü H. Hüseyin Baysal'ın başkanlığında, Pamukkale Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Bahadır Duman'ın bilimsel danışmanlığında, 01.04.2013 - 30.11.2012 tarihlerinde 32 işçi ile gerçekleştirilmiştir¹. Çalışmalar, Tripolis antik kentinin GPS yardımıyla topografik haritanın yapılması, yüzeyde görülen yapıların planlarının çıkarılması ve topografik harita üzerine yerleştirilmesi, jeo-radar çalışmaları, kazı, onarım ve koruma çalışmaları şeklinde yürütülmüştür.

A) TOPOGRAFİK HARİTANIN VE YERLEŞİM PLANININ ÇIKARILMASI:
Tripolis'te 1994, 2007 - 2009 yıllarında Denizli Müze Müdürlüğü'nün başkanlığında çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Ancak kentin topografik ve yerleşim

* Yrd. Doç. Dr. Bahadır DUMAN, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Ed. Fak. Arkeoloji Bölümü, Denizli/TÜRKİYE. bduman@pau.edu.tr

H. Hüseyin BAYSAL, Denizli Müze Müdürü, Denizli/TÜRKİYE.

1 Çalışmalar başta Kültür ve Turizm Bakanlığı olmak üzere, Denizli Valiliği, Denizli İl Özel İdaresi, Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi, Buldan Kaymakamlığı, Buldan Belediyesi, Yenicekent Belediyesi ve TÜRSAB tarafından desteklenmektedir. Çalışmalara Heyet Üyesi olarak Yrd. Doç. Dr. Erim Konakçı, Uzm. Kerem Demir, Prof. Dr. Francesco Guizzi, Dr. Alister Filippini, Doç. Dr. Fahriye Bayram, Doç. Dr. Tamer Korolay, Doç. Dr. Gürkan Semiz, Yrd. Doç. Dr. Barış Semiz, Doç. Dr. Ali Haydar Kayhan, Arş. Gör. Barış Yener, Uzm. Saadet Mutlu Kaytan, Öğr. Gör. Ali Bedrettin Boz, Öğr. Gör. Çağrı Murat Tarhan; Arkeologlar: Mehmet Ok, Mehmet Aksu, Gaye Boz, Arzu Deniz Karabeyin, Pınar Sarıhan, Burcu Derin, Aslı Güneş Eren, Sezer Sayan, İzzet Önal, Cemal KABA, Fırat Baranaydın; Restoratörler: Özgür Gemici, Yeşim Batmaz; Öğrenciler: Emre Baş, Özgün Bıçgel, Nuray Atlas, Ali İlgez, Narinç Yorgun, Yavuz Deniz, Şaziye Nur Ayan, İlkay Gizem Ölem katılmışlardır.

planı ile ilgili bir çalışma yapılmamıştır. 2012 yılında başlanan antik kentin topografik planının çıkarılmasına bu yıl da devam edilmiştir. Çalışmalarda kentin tamamında topografik harita çıkarılmış ve harita üzerine mevcut yapılar ölçekli olarak yerleştirilmiştir (Resim: 1).

B) *JEO – RADAR TARAMALARI*: Toprak altında kalan mimari yapıları belirlemek amacıyla belirlenen alanlarda GIS (*Geographic Information System*) yöntemi ile yüzey taramaları yapılmıştır. Antik kentte toplam 1939 m².lik alanda jeo-radar taramaları gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlar topografik harita üzerine işlenmiş ve taramalar sonucunda antik kentin ızgara plana sahip olduğu ve 60x45 m.lik insulalarla (parsel-ada) oluşturulduğu tespit edilmiştir.

C) *KAZI ÇALIŞMALARI*: 2013 kazı çalışmaları, Kemerli Yapı, Kemerli Yapı Batı Portiği, Erken Bizans Kilisesi 4, Ara Sokak 2, Roma Dönemi Tabernaları ve Mozaikli Villa olmak üzere 6 farklı sektörde gerçekleştirilmiştir.

C.1) *Erken Bizans Kilisesi 4*: Kazı çalışmalarına ilk olarak 2012 yılında başlanan yapı, kentin ana caddesi olan Sütunlu Cadde ve Erken Bizans Sur Duvarı'nın kuzeyinde ve Kemerli Yapı'nın da güney bitişiğinde bulunmaktadır. Hierapolis Caddesi'nin kuzey uzantısı olan Ara Sokak 2 üzerinden girişi bulunan yapıda, batıdaki narteks bölümünden sonra naos ve sonrasında doğuya bakan bir apsis bölümü gelmektedir. Doğu-batı yönlü uzanan kilise 16.45x6.05 m. ölçülerinde olup çatı yüksekliği 6.99 m.dir. Kilisenin zemininde almalı düzende dörtgen pişmiş toprak tuğlalar, traverten bloklar ve yer yer de mermer plâkalar kullanılmıştır. Kilisenin güneyindeki Erken Bizans Dönemi sur duvarı, narteks bölümünün güney duvarı olarak kullanılmıştır Söz konusu duvarın önünde de kuzey duvarı önünde olduğu gibi 30 cm. yüksekliğinde, 1.75 m. uzunluğunda ve 60 cm. derinliğinde bir seki bulunmaktadır. Narteks bölümünün kuzeydoğu köşesinde yapılan çalışmalarda yoğun şekilde renkli fresk parçaları açığa çıkarılmıştır. Narteks bölümünden, 3.40x3.25 m. ölçülerindeki koridor biçimindeki naos bölümüne geçilmektedir. Naosun duvarları farklı ölçülere sahip traverten bloklarla örülmüştür. Kuzey duvarı üzerinde, bir kısmı korunabilmiş iki Aziz betimlemesi bulunan fresk (10. yy.),

güney duvarı üzerinde ise Grekçe yazıt bulunan bir başka fresk (5.yy) ortaya çıkarılmış ve her iki fresk üzerindeki restorasyon ve konservasyon çalışmaları tamamlanmıştır (Resim: 2). Kilisenin kullanım evrelerini tespit etmek amacıyla apsis güney duvarı önünde bir sondaj açılmıştır. 2.30x1.10 m. ölçülerindeki sondaj çalışmasında 0.59x1.10 m. ölçülerinde traverten bir blok ile karşılaşmıştır. Bu bloğun çevresinde oldukça tahribat görmüş taban tuğlaları, düzensiz şekilde yerleştirilmiş mermer parçalar ve traverten parçalar görülmüştür. Açığa çıkarılan söz konusu tuğla zemin, kilisenin ilk kullanım evresine (M.S. 5. yy.) ait olmalıdır (Resim: 3).

Kilise’de gerçekleştirilen çalışmalarda M.S. 10. yy.a tarihlendirilen dış yüzeyi beyaz boyalı seramik parçaları bulunmuştur. Bu seramikler kilisenin 2. kullanım evresine ait olmalıdır ki aynı döneme tarihlendirilen 1 adet bronz sikke² kilise zemininde ele geçirilmiştir. Ayrıca naos bölümünün kuzey duvarında, üzerinde aziz betimlemesi bulunan fresk de bu iki veriye destekler niteliktedir.

C.2) *Ara Sokak 2*: 2012 yılında kazısına başlanan sokağın Hierapolis Caddesi’nin kuzey uzantısı olduğu tespit edilmiştir. Cadde üzerinde yaklaşık 5 m. lik dolgu kazılarak 22.90 m. uzunluğundaki kısmı ortaya çıkarılmıştır (Resim: 4).

C.3) *Kemerli Yapı Batı Portiği*: Kemerli Yapı’nın batısında, Erken Bizans Kilisesi 4’ün kuzeyinde bulunan alanın kazılan kısmı 4.32x11.60 m. ölçülerindedir. Tuğlalardan oluşturulan taban döşemesi 7.80x3.20 m.lik bir alanı kaplamakta ve kuzey-güney yönlü uzanmaktadır. Portiğin doğu kısmını kuzey-güney yönlü bir duvar hattı sınırlamaktadır. 2. evrede (M.S. 4. yy.) inşa edilen 3.20 m. yüksekliğindeki duvarın, 1.65 m. yüksekliğindeki kısmı *in situ* açığa çıkarılmıştır. Doğu duvarının güney ucunda Kemerli Yapı’ya girişi sağlayan 1.40 m. genişliğinde bir kapı boşluğu bulunmaktadır. Duvarın toplam uzunluğu 8.20 m. olup kalınlığı 75- 80 cm. arasında değişmektedir. Söz konusu duvar üzerine, postamentli kaide ve 3.90 m. yüksekliğindeki sütunlar

2 TR.13.EBK4.S.07 buluntu No.lu sikke İmparator VII. Konstantinos-II. Romanos Dönemi’ne ait bir follistir (M.S. 950-959).

ve başlıklar yerleştirilmiştir. Portiğin batısını ise kuzey-güney yönlü 1.21 m. yüksekliğindeki stylobat duvarının sınırladığı belirlenmiştir. Erken Bizans Kilisesi 4'ün kuzey taşıyıcı ayağından başlayarak kuzeye doğru devam eden ve 13 m.lik kısmı açılan duvar üzerinde kuzeye doğru 2.30 m. aralıklarla beş kaide *in sütü* açığa çıkarılmıştır. Kaidelerin üzerine gelen yükseklikleri 334-340 cm. arasındaki sütun ve 35-37 cm. olan palmet bezemeli başlıklar cadde üzerine yıkılmış olarak bulunmuştur (Resim: 4).

C.4) Kemerli Yapı: Sütunlu caddenin kuzey bitişiğinde yer alan Kemerli Yapı, doğu-batı yönlü uzanmakta olup dikdörtgen bir forma sahiptir. Batısındaki portikten (Sütunlu Galeri) ve güneyindeki tabernalardan yapıya girişler bulunmaktadır. Geç Helenistik- Erken Roma Döneminde inşa edilen Kemerli Yapı, 10.60x 36.35 m.dir. 14 adet sütun üzerinde yükselen 20 kemer, iki koridor oluşturmaktadır. 4.65-4.75 m. arasında değişen açıklığa sahip kemerlerin üzerinde de 88 adet çatı bloğu günümüze kadar korunagelmıştır. Kemerli Yapı'da kullanılan bloklarını bölgenin yerel malzemesi olan traverten ve diğer tortul kayaç türlerinden yapıldığı belirlenmiştir. Yapının beden duvarları ve kemerleri taşıyan sütun ve başlıkları orijinalinde mermer görüntüsü vermek amacıyla beyaz renkli sıvaya sahiptir, ancak sıvaların küçük bir kısmı günümüze kadar korunabilmiştir. Kemerli Yapı içerisindeki kazı çalışmaları, yapının çatısında ve içinde olmak üzere 2 aşamada gerçekleştirilmiştir. 0.80-1.20 m. genişlikte, 2.30-3.05 m. uzunlukta ve ortalama 40 cm. kalınlığındaki çatı blokları, yapıya paralel olarak doğu-batı yönlü yerleştirilmiştir. Orijinalinde 91 adet çatı bloğu bulunan yapıda 88 adet blok günümüze kadar korunabilmiştir. 4.95 m. yükseklikteki kuzey duvarı üzerinde, çatı blokları seviyesinde 10 adet ışıklık ve havalandırma boşluğu bulunmaktadır. 1. kemer dizisi ile 2. kemer dizisi arasından başlayarak 10. ve 11. kemer dizisi arasına kadar her bir kemer dizisi arasında ışıklık ve havalandırma boşluklarının yükseklikleri 0.65-1.05 m., genişlikleri 55-90 cm. ve derinlikleri de 45-80 cm. arasında değişmektedir. 6. kemer dizisi ile 9. kemer dizisi arasındaki havalandırma boşluklarının kenarlarında yuvalar bulunmaktadır. Bahsi geçen yuvalar, havalandırma boşluklarının üzerine güvenlik amaçlı yapılmış olan ızgara biçimindeki mazgalların oturduğu yuvalar olmalıdır. Duvar üzerinde 6 adet tra-

verten bloktan konsol bulunmaktadır. 3. ve 4. kemer dizilerinin kuzey kemerleri arasından başlayarak 8. ve 9. kemer dizilerinin kuzey kemerleri arasında son bulan söz konusu konsol blokları ortalama 55 cm. yüksekliğinde, 60 cm. genişliğinde ve 55 cm. derinliğindedir. Yapının güney duvarının yüksekliği 5 m., kalınlığı 75 cm.dir. Çatı seviyesinde duvar üzerinde 5 adet ışıklık ve havalandırma boşluğu bulunmaktadır. Güney duvarının ortaya yakın yükseklikteki bölümünde ise belli aralıklarla yükseklikleri 83-90 cm., genişlikleri 63-75 cm. ve derinlikleri 75-80 cm. olan 6 adet pencere yer almaktadır. Yapının güneyine M.S. 3. yy. da tabernaların inşa edilmesiyle bir kısmının sonraki evrede kapatıldığı belirlenmiştir. Yine güney beden duvarı üzerinde, tavandan 80-85 cm. aşağıda, boyları 22-27 cm., genişlikleri 36-25 cm. ve derinlikleri 28-33 cm. olan 30 adet ahşap hatıl yuvası bulunmaktadır. Batıdan doğuya 3. ve 4. kemer dizisinden başlayarak korunamamış durumdaki 11. ve 12. kemer dizilerinin arasına kadar devam etmektedir. Güney duvarda 2 adet kapı açıklığı bulunmaktadır. Bunlardan ilki 9. ve 10. kemer dizileri arasında bulunmakta olup Kemerli Yapı'nın güney bitişiğindeki Mekân B olarak adlandırılan tabernaya açılmaktadır. 1.70 m. genişliğindeki kapı boşluğu 1.90 m. yüksekliğindedir. Kapı boşluğunun üzerinde lento bulunmazken, 5 adet traverten bloktan oluşan bir kemer yer almaktadır. 11. ve 12. kemer dizilerinin güney kemerleri arasındaki kapı boşluğu 1.10 m. genişliğinde, 1.90 m. yüksekliğindedir. Kemer dizilerinin ortada oturdukları sütunlar 1.26- 1.75 m., Dorik başlıkları ise 37-66 cm. arasında farklı yüksekliklere sahiptir. Yapı kemerlerini taşıyan sütunların biçimleri standart değildir. Yapının ortasına yakın bir bölümde kemer dizisinin duvarlara oturduğu alanlarda, kemerlerin altında 2 adet blok açığa çıkarılmıştır. Traverten söve bloklarından kuzeydeki söve 2.50 m. yüksekliğinde, 55 cm. genişliğinde ve 38 cm. derinliğindedir. Güneydeki söve bloğu ise 2.50 m. yüksekliğinde, 55 cm. genişliğinde ve 43 cm. derinliğindedir). Güneydeki söve bloğunun altında 184.48 m. kodunda 80x90 cm. ölçülerinde bir kaide bulunmaktadır. Gerek, 6. sütunun tıraşlanması gerekse bağlı bulunduğu kemerin kuzey ve güney uçlarında traverten blok bulunması ve 6. sütuna ait başlığın, kuzeybatı ve güneybatı köşelerinin de kırık olması bu alanda bir kapı olabileceğini düşündürmektedir. Yapı, ilk evresinde, 6. kemer

dizisinden bir kapıyla, doğu ve batı olmak üzere ikiye bölünmüş olmalı, ancak ikinci kullanım evresinde (M.S. 4. yy.) söz konusu kapı sökülerek iptal edilmiştir. Yapının çatı bloklarının bir kısmının kaldırılmasıyla yapı içerisinde 188.43 m. kodunda kazı çalışmalarına başlanmıştır. Yapılan çalışmalarda batıdan doğuya doğru 4- 10. kemer dizileri arasında 187.40-187.30 m. aralığında yanık bir tabaka tespit edilmiştir.Yapı içerisinde gerçekleştirilen çalışmalarda yapının çeşitli yerlerinde kemer altlarında ve sütun aralarında ve ana zemin seviyesinden yukarıdaki çeşitli kodlarda en az iki evreye ait duvarlar ile karşılaşmıştır. Çay taşı, tuğla, traverten ve devşirme mermer malzemelerin toprak harç ile örülmesiyle basit ve düzensizce yapılmış olan bu duvarlar, yapı içerisinde geç dönemde (M.S. 4- 5. yy.) yapılan düzenlemelerle ilgili olmalıdır. Kemerli Yapı'nın asıl işlevini kaybettikten sonra en az iki farklı zamanda farklı amaçlar için gerek kemer altlarının, gerekse sütun aralarının duvarlar ile kapatılarak yapının küçük mekânlara bölündüğü anlaşılmaktadır. Özellikle üst kodlarda sütun başlıkları seviyesinde kemerleri kapatmak için örülmüş duvarlar yapının belli kısımlarının alçak mekânlara bölünerek olasılıkla hayvan ağılı olarak kullanılmış olabileceğini göstermektedir. Yapı içerisindeki azı çalışmalarında 1- 4. kemer dizilerinin güney ve kuzey kemerleri 184.70-184.62 m. arasında değişen kodlarda, sıkıştırılmış toprak zemin açığa çıkarılmıştır. Zemin Kemerli Yapı'nın ikinci bir uzun süreli kullanım evresinin olduğunu göstermektedir. Çalışmalarda ele geçirilen sikkelerden ve seramik formlarından elde edilen verilerden yola çıkılarak söz konusu ikinci kullanım evresi M.S. 4. yy.'a tarihlendirilmektedir. Söz konusu zemin üzerinde, 185.00-184.77 m. kod aralığında yapılan kazı çalışmalarında, 5. kemer dizisinin güney kemeri altında, "Define 1" olarak adlandırılan 97 adet bronz sikke bulunmuştur. Yapılan incelemelerde söz konusu sikkeler M.S. 337-392 yıllarına tarihlendirilmiştir. 6. ve 7. kemer dizisinin güney kemerleri arasında, kuzeybatı- güneydoğu yönlü bir künk hattının kuzey ucu açığa çıkarılmıştır. Künk hattı, 4. ve 5. kemer dizisinin kuzey kemerleri arasından 6. ve 7. kemer dizisinin güney kemerlerinin arasına doğru zemin seviyesinin altından devam etmektedir. 5. ve 6. kemer dizilerinin kuzey kemerleri arasında açılan sondajda künk hattının 1.43 m. lik kısmı açığa çıkarılmıştır. Roma Dönemi

zemin seviyesinin altında bulunması bu künk hattının, yapının ilk evresine (Geç Hellenistik-Erken Roma Dönemi) ait olduğunu göstermektedir. Zemin altındaki söz konusu künk hattına, yapı dışından, kuzey duvarı üzerinden zemine doğru inen başka bir künk ile su geldiği düşünülmektedir. Bahsi geçen künk korunamamış olup künk hattının kuzey duvardan içeri girdiği alan ve künk yuvaları bellidir. Yapı içinde zemin altından devam eden künk hattı, yapının güney duvarı üzerinde 1.40 m. yüksekliğe çıktıktan sonra Mekân A olarak isimlendirilen tabernaya girmektedir. Bu kısmında da korunamamış olan künk hattının duvar üzerindeki yuvaları görülebilmektedir. İlerleyen kazı çalışmalarında 2. evreye ait zeminin yaklaşık 45 cm. alt kodunda, yine sıkıştırılmış topraktan yapılan, yapının orijinal zemini açığa çıkarılmıştır. Geç Hellenistik - Erken Roma Döneminde yapıyla birlikte inşa edilen orijinal zemin, yapının güney yarısında 184.24-184.12 m. kot aralığında değişirken, yapının kuzey yarısında da 184.22-184.05 m. kot aralığı arasında tespit edilmiştir. Yapının orijinal zemini üzerinde, 1. kemer dizisinin güney kemeri altında traverten malzemedeki yapılmış eşik bloğu açığa çıkarılmıştır. Kuzey-güney yönlü 1.85 m. uzunluğundaki eşik bloğunun doğu-batı yönlü 48 cm. genişliğindeki kısmı açığa çıkarılmıştır. Kemerli Yapı'nın ilk evresinin (Geç Hellenistik-Erken Roma Dönemi) kapısına ait olmalıdır. Yapının batısında ilk evreye ait bir eşik bloğunun bulunması, ilk evrede yapının batısını sınırlayan bir duvar olduğunu ve duvar üzerinde de bir kapı olduğunu göstermektedir. Ancak yapının 2. kullanım evresinde M.S. 4. yy.'da yapının portişinin yeniden düzenlenmesiyle birlikte bu alana da 3. 20 m. yüksekliğinde bir duvar inşa edilmiş ancak bunun bir kısmı günümüze kadar korunabilmiştir. 2. evrede bahsi geçen duvar üzerine 1.40 m. genişliğinde yeni bir kapı boşluğu bırakılmıştır. 2. evreye ait duvar ve kapı boşluğuna portikten 3 basamaklı merdiven ile çıkılarak Kemerli Yapı'nın 2. kullanım evresindeki zeminine ulaşılmaktadır. Kemerli Yapı kazı çalışmalarında toplam 3589 adet buluntu numarası verilen eser ele geçirilmiştir. Bunlar; 1864 adet sikkeler, 1081 adet kemik eser (iğ, öreke, takı, iğne, tıp aleti, zar, saç tokası), 289 adet metal eser, 251 adet pişmiş toprak eser, 38 adet mermer eser, 44 adet yazıt parçası, 15 adet cam eser, 1 adet altın minyatür *unguentarium* ve kumaş parçalarıdır. Yapı içerisinde

de ele geçirilen seramik buluntuların tarihleri Geç Helenistik Dönem'den M.S. 6. yy.a kadar kesintisiz olarak devam etmektedir. Yapının kuzey yarısında, zemin üzerinde yer yer yanık alanların olması, yoğun miktarda demir cürufalarının, yarı işlenmiş ya da taslak halde kemik eserlerin, pişmiş topraktan kalıp parçalarının bulunması, özellikle kuzey koridorunun ışık ya da atölye olarak, güney koridorunda üretilen eserlerin depolandığı alan olarak kullanıldığını göstermektedir (Resim: 5).

C.5) *Tabernae*: Erken Bizans Kilisesi 4'ün doğu bitişiğinde, Sütunlu Cadde ile Kemerli Yapı arasındaki alanda yer alan tabernalar 3 mekândan oluşmaktadır (Resim: 6). 12x7 m.lik alanı kaplayan mekânlar, güneyindeki Sütunlu Cadde'ye ve kuzeyindeki Kemerli Yapı'ya açılmaktadır.

C.5.1) *Mekân A*: Erken Bizans Kilisesi 4'ün doğu bitişiğinde, Mekân C olarak adlandırılan tabernanın da batı bitişiğinde bulunan mekân, 7x1.80 m. iç ölçülerine sahiptir. Sütunlu Cadde'nin kuzeyine M.S. 4. yy. sonunda sur duvarının inşa edilmesiyle caddenin sütunları ve yine Dorik üst yapı mimarî elemanları sur duvarının içerisinde kalmıştır. Bahsi geçen sur duvarı ve içerisindeki sütun ve mimarî elemanlar mekânın güney duvarı olarak kullanılmıştır. M.S. 5. yy.da mekânın batısına kilisenin inşa edilmesiyle, mekânın batı duvarı tahrip edilmiş ve mekân daraltılmıştır. Bugün yüzeyde görünen kısım aslında Mekân A'nın küçük bir kısmıdır. Mekânın doğu duvarı 80 cm. kalınlığında, 7 m. uzunluğunda olup üstten 1.40 m.lik kısmı 5 cm. kalınlığındaki kerpiçlerden yapılmışken mermer, çay taşı, traverten parçaları ile oluşturulan taş duvar örgüsü izlemektedir. Duvar üzerinde krem renk ana fon üzerine kırmızı ve siyah renkler kullanılarak yapılmış bordürlerden oluşturulan freskler açığa çıkarılmıştır (Resim: 7). Söz konusu fresklerde panolar siyah renkte dikey ve yatay çizgilerle sınırlandırılarak oluşturulmuştur. Panoların içerisinde yapılmış geometrik ve bitkisel betimlemelerin ise yoğun tahribat sebebiyle zamanla döküldüğü görülmektedir. Güneydoğu köşede, 'Mekân C' olarak adlandırılan tabernaya açılan 70 cm. genişliğinde ve 1.40 m. yüksekliğinde kapı boşluğu bulunmaktadır. Mekânın kuzeydoğu kısmında, 183.30 m. kodunda, 1.80 m. aralıklarla 2 tuğla açığa çıkarılmıştır. Alt kodlara doğru üst

üste 10 adet bulunmakta olup bunlar hypostyle olarak kullanılmış olmalıdır. Mekân zeminindeki en önemli buluntular sikkelerden oluşmaktadır. Ele geçirilen sikkelerin 34 tanesi bronz, 14 tanesi de gümüştür. Gümüş sikkelerin tamamı, M.S. 222-268 yıllarına tarihlendirilirken bronz sikkeler de Geç Hellenistik - Erken Roma Döneminden M.S. 4. yy.a kadar tarihlendirilmektedir. Kazı çalışmaları sırasında bulunan hypostyle, strigilis ve diğer arkeolojik materyaller birlikte düşünüldüğünde, Mekân A'nın, 'Mekân C' olarak isimlendirilen tabernaya bağlı, banyo olarak kullanılan bir mekân olduğu düşünülmektedir

C.5.2) *Mekân B*: Geç Hellenistik-Erken Roma Döneminde inşa edilen Kemerli Yapı'nın güney bitişiğinde, 'Mekân C' olarak adlandırılan tabernanın da doğu bitişiğinde bulunan ikinci taberna, 7.05x4.45 m. iç ölçülerine sahiptir. Mekân B'nin kuzey duvarında 1.65 m. genişliğinde 2.45 m. yüksekliğinde Kemerli Yapı'ya geçiş için kullanılan travertenden yapılmış kemerli bir kapı girişi ortaya çıkarılmıştır. Mekânın kuzey duvar üzerinde krem renk ana fon üzerine siyah, kırmızı ve sarı renkle yapılan freskler tespit edilmiştir. Taş temel üzerine kerpiç örülerek yapılmış mekânın batı duvarının olasılıkla depremler ve dış etkilerden dolayı doğuya doğru kaydığı ve duvar hattının düz devam etmediği görülmektedir. Batı duvarı üzerine yapılmış olan freskler ise krem renk ana fon üzerine kırmızı renkte çizgilerden oluşmaktadır. 32.2x 52.5-71.4 cm. ölçülere sahip panolar siyah renkte dikey ve yatay çizgilerle sınırlandırılarak oluşturulmuştur. Dikdörtgen şekilli panolar içerisinde kazıma çizgilerle yapılmış *graffiti* ve Grekçe yazıtlar yer almaktadır. Panoların altında ise bitkisel görünümlü kaideler siyah renkte yapılmıştır. Benzer pano süslemeleri doğu duvarda da tekrar edilmiştir. Mekân B'nin güneyini ise Sütunlu Cadde kuzey portığı sınırlamaktadır. Çalışmalar sırasında 184.52 m. kodunda 50x50 cm. ölçülerinde, mekânın doğu, batı ve güney duvarlarının önünde, kuzey duvarının ise bir kısmında taştan ve tuğladan kireç harç ile yapılmış seki tespit edilmiştir. 'Mekân B' olarak adlandırılan taberna içerisinde gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda ele geçen sikke ve seramik formlarından elde edilen verilerle yapının ilk olarak M.S. 1. yy.da inşa edildiği düşünülmektedir. Ancak yapı içerisinde bulunan 54 sikkeden 21 tanesinin M.S. 3. yy.a

tarihlendirilmesi bu tabernanın en yoğun kullanımının M.S. 3. yy. olduğunu göstermektedir.

C.5.1) *Mekân C*: 7.05x4.45 m. iç ölçülerine sahip iki katlı Mekân C'nin bir girişi, batısındaki Mekân A ile arasındaki duvarda mevcut iken asıl girişi güneyindeki Sütunlu Cadde'ye açılmaktadır. Ancak Sütunlu Cadde kuzeyine M.S. 4. yy. sonunda sur duvarının yapılmasıyla ana giriş kapısı kapatılmıştır. Duvar süslemeleri önceki mekânların benzeri şeklindedir.

C.6) *Mozaikli Konut*: 2013'te Mozaikli Villa'nın 30.60x10.15 m. lik kısmı açığa çıkarılmıştır. Mevcut verilere göre, iki mozaik zeminli, bir kireç harç zeminli, bir tuğla zeminli odadan, bir latrinadan ve bir apsisli yapıdan oluşan Mozaikli Konut'un üç kullanım evresi bulunmaktadır. Villada yapılan çalışmalarda ele geçirilen arkeolojik veriler dikkate alındığında yapının ilk yapım evresi Geç Hellenistik- Erken Roma Dönemine tarihlenebilir. Günümüzde yüzeyde görülen kalıntılar daha çok M.S. 4-5. yy.a aittir.

C.6.1) *Mekân 1*: Mozaikli Villa'nın en güneyindeki odadır. 7.75x6.65 m. iç ölçülerine sahip oda Mozaikli Villa olarak isimlendirilen evin büyük salonu olmalıdır (Resim: 8). Burada 181.52 m. kodunda başlanan kazı çalışmalarında 180.34 m. koduna inildiğinde mozaik zemin döşemesi açığa çıkarılmıştır. Krem, pembe, kırmızı, turuncu ve lacivert renklerin kullanıldığı tesseraların ölçüleri ortalama 1x1 cm.dir. 2 farklı dairesel motifin tekrarlanmasıyla yapılan mozaik kenarlarında ortalama kalınlığı 90 cm. olan yatay panolar bulunmaktadır. Birbirinin devamı şeklinde aralıksız devam eden yatay pano içerisinde baklava motifleri ve ortasında renkli daireler yer almaktadır. Odanın batı ve kuzey duvarları üzerindeki kapı boşluğu önünde mozaik zemin döşemesinin bir kısmı korunamamıştır. Bitkisel ve geometrik bezemelerden oluşan mozaikler, stil ve bezeme anlayışı bakımından da M.S. 4. yy. özelliği göstermektedir. Yapının sonraki yenileme evresinde (M.S. 5. yy.) mekânın duvarlarındaki kesme traverten blokların üzeri çay taşları ile yükseltilerek mozaikler kullanılmaya devam edilmiştir.

C.6.2) *Mekân 2*: 3.30x6.10 m. iç ölçülerine sahip mekânda 182.26 m. kodunda başlayan kazı çalışmalarında 180.29 m. koduna inildiğinde mozaik zemin dö-

şemesinin açığa çıkarılmasıyla bu odanın da, Mekân 1 gibi Mozaikli Konut'un küçük bir salonu olduğu anlaşılmıştır (Resim: 9). Mozaığın dış kenarlarında krem, lacivert ve kırmızı renklerden oluşan bordür bulunmaktadır. Bordürün ortasında da, kırmızı, turuncu, pembe, lacivert ve krem renklerinde dairesel motiflerden oluşan mozaik yer almaktadır. Dairesel bezemelerin içi yarı yarıya siyah ve beyaz renkli taşların kullanımıyla mozaığe üç boyutlu bir görünüm kazandırmıştır. Mekân 1'deki mozaikle aynı tarih önerilebilir. Mekân 2'nin kuzeyinde, batıdan doğuya doğru yükselen bir merdiven açığa çıkarılmıştır. 1 m. genişliğindeki merdiven basamakları 33 cm. derinliğinde olup 24 cm. yüksekliğindedir. Traverten bloklardan yapılan merdiven basamakları Mekân 3'ün üst katına çıkmak için yapılmış olmalıdır. Söz konusu basamaklar üzerinde yapılan çalışmalarda, M.S. 364-375 (I. Valentinianus) yıllarına tarihlendirilen bir adet bronz sikkenin bulunması merdiven basamaklarının, M.S. 4. yy.da inşa edildiğini göstermektedir.

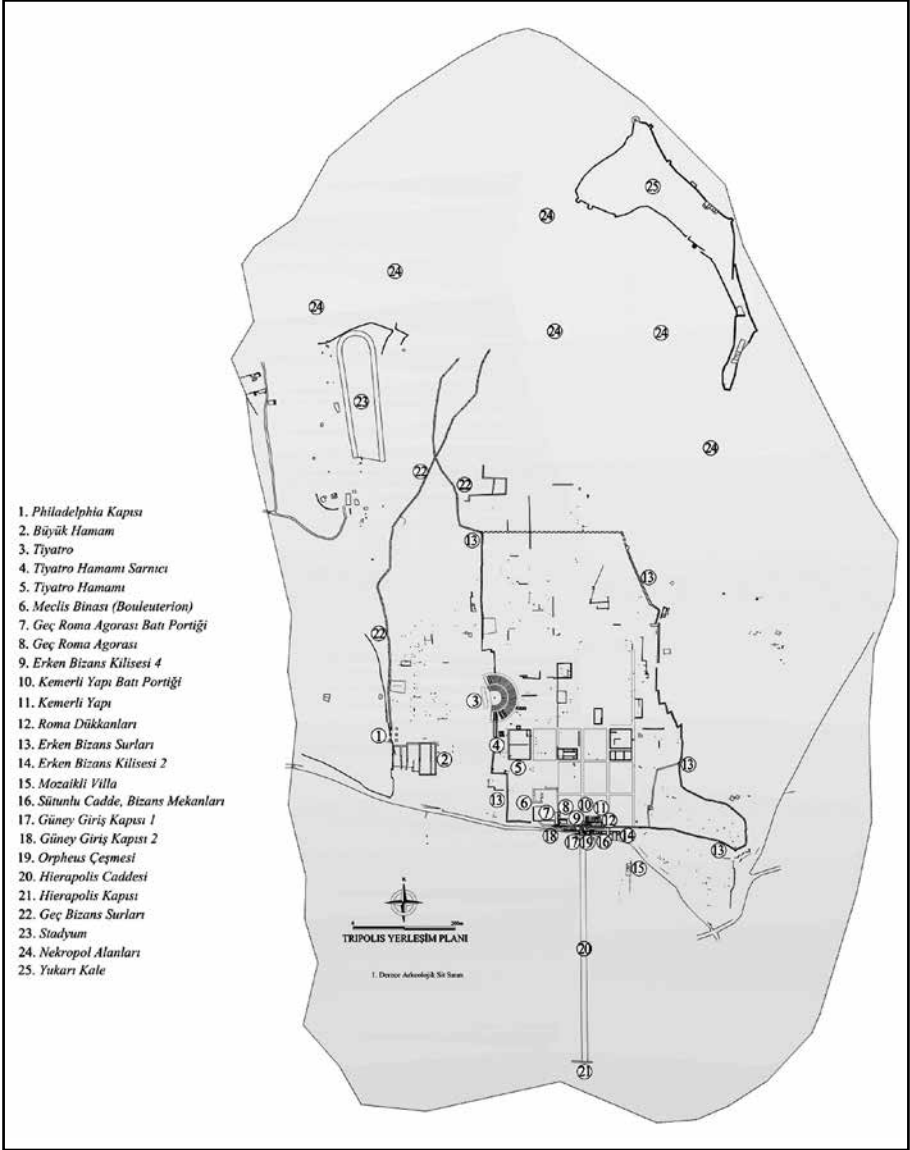
C.6.3) *Mekân 3*: 4.50x4.50 m. iç ölçülerindeki mekânın geneline yayılmış kireç harç kalıntısı açığa çıkarılmıştır., Mekân 1 ve 2'nin doğu duvarının kuzey aksında eşik bloğu yer almaktadır. Bu bloklar mozaik zemin döşemesine sahip Mekân 1 ve 2'nin ilk evresiyle birlikte M.S. 4. yy.da inşa edilerek bu alandaki evin giriş kapısı olarak kullanılmış olmalıdır. Ancak yapının M.S. 5. yy.daki 2. kullanım evresinde Mekân 2'nin kuzey duvarının yapılmasıyla söz konusu eşik bloklarının yapının ilk evresiyle ilişkisi kesilmiştir. M.S. 5. yy.dan sonra 2. kullanım evresi olarak kireç harçlı zemine sahip Mekân 3'ün yapılmasıyla eşik blokları zeminin altında kalmıştır.Yapının 3. kullanım evresinde de (M.S. 5-6. yy.) Mekân 3'ün kuzey ve batı duvarındaki kapı boşluğunun tamamı, doğu duvarındaki kapı boşluğunun da bir kısmı kapatılmıştır. Bu evrede Mekân 3 içerisinde, çevredeki yapıların inşasında kullanılmak üzere kireç söndürülmüş, bu kirecin bir kısmı kullanılmış, bir kısmı da Mekân 3'ün güney duvarı önünde kullanılmadan kalmış olmalıdır.

C.6.3) *Latrina*: 3.75x1.35 m. lik bir alanda yapılan kazı çalışmalarında küçük bir latrina tespit edilmiştir. Pişmiş toprak tuğlalardan yapılan kanalizasyon zemin döşemesi ve kuzey ucunda batıya, güney uçta da doğuya doğru

devam eden kanalizasyon gideri açığı çıkarılmıştır. Latrinanın temiz su kanalı 18x35 cm. ölçülerindedir.

C.6.3) *Mekân 4*: Mekân 3'ün kuzeyindeki yapı 7.55x4.33 m. ölçülerinde olup zemin döşemesi pişmiş toprak tuğlalardan oluşmaktadır. Mevcut döşemelerin yüzeylerinde de yoğun bir tahribat söz konusudur. Güney duvarında Mekân 3'e açılan bir kapı boşluğu bulunmaktadır. Konutun 3. kullanım evresinde tuğla ve çay taşlarıyla kireç harç kullanılarak kapatılmıştır. Mekânın batı duvarı üzerinde 1.20 m. genişliğinde bir kapı boşluğu bulunmaktadır. Kapı boşluğunun dış kısmı yassı bir sütun gövde parçası ile kapatılmıştır. Kuzey duvarı 7.50 m. uzunluğunda olup 93 cm. kalınlığındadır üzerinde 1.20 m. genişliğinde bir kapı boşluğu mekânın kuzeyindeki Apsisli Yapı'ya açılmaktadır ancak son kullanım evresinde (M.S. 5-6. yy.) devşirme malzeme ile kapatılmıştır.

C.6.3) *Apsisli Yapı*: Çalışmalarda çapı 5 m. olan yarım daire şeklinde bir apsis duvarı açığa çıkarılmıştır. Mevcut yüksekliği 2 m. olan apsis duvarında 3 sıra yatık tuğla, taş ve traverten malzeme, kireç harç kullanılarak örülmüştür. Merkezdeki apsisin her iki yanında 95x 90 cm., ölçülerinde iki niş tespit edilmiştir. Yapı, bir kilise ya da şapelin doğuya bakan apsis bölümü olup konutun 2. kullanım evresinde (M.S. 5. yy.) inşa edilmiş olmalıdır.

Resim 1: Tripolis kent planı.

Resim 2: Erken Bizans Kilisesi kuzey duvarı üzerindeki iki aziz betimlemeli fresk.

Resim 3: Erken Bizans Kilisesi çalışma sonrası hava fotoğrafı.

Resim 4: Hierapolis Caddesi hava fotoğrafı.

Resim 5: Kemerli Yapı kuzey yarısı, batıdan görünüm.

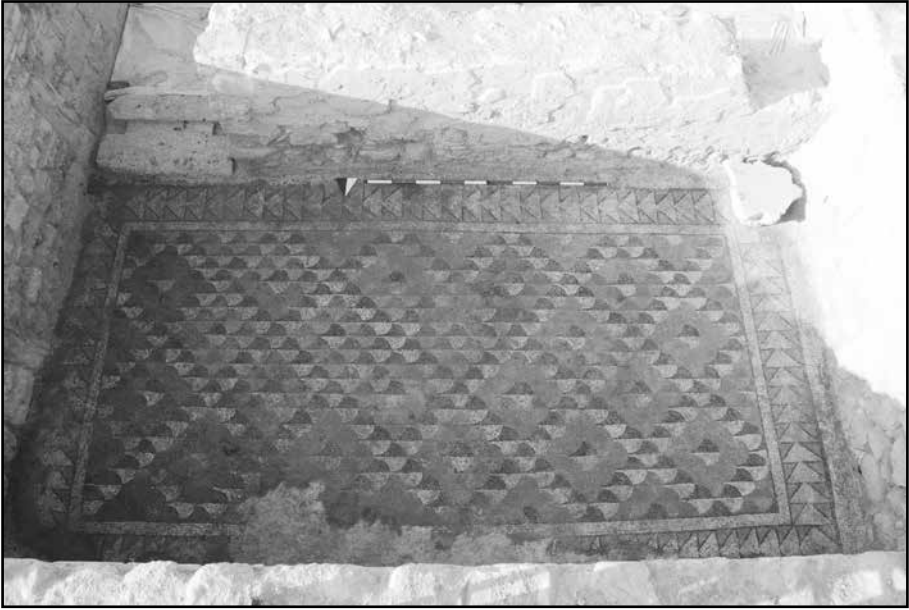
Resim 6: Mekân A, B ve C, hava fotoğrafı.

Resim 7: Mekân C Doğu Duvarı'ndaki fresk.

Resim 8: Mozaikli Konut Mekân 1 zemin döşemesi.

Resim 9: Mozaikli Konut Mekân 2 zemin döşemesi.

ISSN 1017-7655

9 771017 765008